

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора
кафедри економічної кібернетики і системного аналізу

Шабельник Тетяни Володимирівни

на дисертаційну роботу Полянського Владислава Олександровича
«Моделі оцінки впливу «шоків» на фінансову безпеку макроекономічних систем», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Зростаюча нестабільність на світових ринках та різноманітні глобальні кризи вимагають уваги до розробки економіко-математичних моделей, які б дозволили передбачати та ефективно оцінювати наслідки «шоків». Останні є результатом імпульсного впливу фактору, який призводить до дестабілізації функціонування економічної системи, і, внаслідок посилення фінансової, торговельної тощо взаємозалежності й умовності «бар'єрів зараження» національних економік кризою, є джерелом значних соціально-економічних потрясінь.

Зазначене вище повною мірою стосується і сфери фінансової безпеки. Поглиблення інтеграції міжнародних фінансових ринків робить системи уразливими до «шоків» у міжнародному масштабі. Урахування «шоків» в контексті фінансової безпеки стає ключовим для розробки стратегій адаптації та захисту національних економічних систем. Аналіз та моделювання впливу «шоків» на фінансову безпеку макроекономічних систем допомагають уникнути розгортання криз шляхом розроблення адекватної запобіжної стратегії відновлення та посилення фінансової стійкості в умовах високого ступеня невизначеності зовнішнього середовища.

Таким чином, дисертаційна робота Полянського В. О., яка присвячена розробці комплексу моделей оцінки впливу «шоків» на фінансову безпеку макроекономічних систем, є актуальною та має вагомим науково-теоретичне і практичне значення.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця в межах держбюджетної теми «Ризик-орієнтований підхід у забезпеченні протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення» (державний реєстраційний номер 0118U000058), госпдоговірної науково-дослідної теми «Системний аналіз: моделювання та управління» (державний реєстраційний номер 0120U103218), а також міжнародного науково-дослідного проєкту IGA 3-2020/M «Improving healthcare efficiency: new trends and challenges» (Funder: Bratislava University of Economics and Management).

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність

Виконане дослідження свідчить про глибоку обізнаність дисертанта з науковими працями зарубіжних та вітчизняних вчених щодо застосування різноманітного економіко-математичного інструментарію для розв'язання проблеми прогнозування впливу «шоків» на фінансову безпеку макроекономічних систем.

Сукупність використаних у дослідженні методів спрямована на досягнення поставлених цілей роботи. Розглянуті у дисертації ключові наукові положення, висновки та рекомендації базуються на використанні широкого кола методів дослідження. Серед них: аналіз та синтез (стор. 30-73; стор. 93-95), які застосовані при розгляді теоретичних аспектів проблеми, формуванні концептуальної схеми дослідження; методи кластерного аналізу (стор. 106-109; стор. 123-128), дисперсійного аналізу (стор. 122-125), нейронних мереж Кохонена (стор. 109-112; стор. 126-128), нечіткої логіки (стор. 129-131) - при оцінці стійкості макроекономічних систем до впливу «шоків»; факторний аналіз - для формування системи «сигнальних» індикаторів в контексті раннього попередження криз (стор. 142-144); методи

аналізу панельних даних (стор. 157-163) - для розробки моделей рівня фінансової безпеки макроекономічних систем; технології VAR-моделювання (стор. 165-197) - для аналізу динаміки показників фінансової безпеки.

Кількість літературних джерел у дослідженні є достатньою та відображає ключові наукові праці вітчизняних і закордонних вчених, включаючи сучасні теорії та практичні пропозиції, що стосуються міждисциплінарного характеру тематики дослідження. Отримані результати базуються на розвитку теоретичних положень, удосконаленні методичних підходів до розробки моделей оцінювання та прогнозування впливу «шоків» на фінансову безпеку макроекономічних систем, побудові комплексу моделей та сценаріїв на підставі обробки значного обсягу статистичної інформації.

Вищезазначене дозволяє дійти висновку, що наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації Полянського В. О., обґрунтовані в достатній мірі.

4. Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Автором представлені до захисту наступні наукові результати:

удосконалено моделі оцінки стійкості макроекономічних систем до екзогенних «шоків», які засновані на комплексному використанні ієрархічних агломеративних, ітеративних методів кластерного аналізу і нейронних мереж Кохонена, метрик якості класифікації, просторово-динамічної кластеризації, що дозволяє підвищити обґрунтованість оцінки стійкості економіки країни до впливу екзогенних «шоків», дослідити міжкластерну міграцію елементів і, на відміну від наявних, здійснити оцінювання рівня глобальної стійкості макроекономічних систем з урахуванням міжкластерної міграції (стор. 101-117);

удосконалено інструментарій оцінювання впливу соціально-економічних факторів на вразливість макроекономічних систем до «шоків», який базується на застосуванні методів класифікації без навчання, нечіткої

логіки та, у порівнянні з наявними розробками, дозволяє визначити домінантні соціально-економічні ризики для різних за ступенем вразливості до екзогенних «шоків» груп макроекономічних систем, які можуть вступати в резонанс у взаємодію з екзогенними «шоками» та призводити до реалізації «каскадної» моделі кризи (стор. 117-132);

удосконалено систему індикаторів раннього попередження криз у механізмах управління безпекою, відмінність якої полягає у застосуванні композитних індексів невизначеності на основі методу головних компонент, що дозволяє провести раннє розпізнавання кризових процесів та підвищити обґрунтованість оцінки тривалості в умовах дії «шоків» (стор. 132-145);

дістали подальшого розвитку моделі оцінки та аналізу рівня фінансової безпеки макроекономічних систем, які засновані на використанні методів таксономії, методів аналізу панельних даних, і, на відміну від наявних, дозволяють визначити найбільш значущі загрози фінансовій безпеці макроекономічних систем різних за рівнем стійкості до екзогенних «шоків» груп, сформував перелік факторів, які доцільно враховувати під час розробки сценаріїв стрес-тестування для аналізу реакцій індикаторів фінансової безпеки на вплив «шоків» (стор. 148-165);

дістали подальшого розвитку методичні положення оцінки просторової реакції індикаторів фінансової безпеки макроекономічних систем на вплив «шоків», відмінність яких полягає у комплексному використанні методів кластерного аналізу, вибору репрезентантів груп, VAR-моделей показників фінансової безпеки, VAR-моделей з екзогенними змінними розвитку реального сектора економіки, розвитку глобальної економіки, що дозволяють оцінити тривалість та характер флуктуацій індикаторів фінансової безпеки внаслідок впливу ендогенних, екзогенних, глобальних «шоків», виявити найуразливіші підсистеми фінансової безпеки (стор. 165-185);

дістали подальшого розвитку моделі оцінки впливу енергетичного «шоку» на індикатори фінансової безпеки макроекономічних систем в контексті розвинування технології VAR-моделювання та розробки стрес-сценаріїв фінансової безпеки на підставі застосування TVAR-моделей,

ARDL-моделей, що дозволяють визначити диференційовані режими енергетичної безпеки як канали трансмісії «шоків» фінансової безпеки, значущість впливу інформаційного каналу на динаміку індикаторів енергетичної безпеки та, як наслідок, фінансової безпеки (стор. 185-197).

Дисертаційна робота Полянського В. О. «Моделі оцінки впливу «шоків» на фінансову безпеку макроекономічних систем» за змістом і якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

5. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів

Результати, наведені в дисертації, становлять теоретичний і практичний інтерес для фахівців, що займаються дослідженнями в області моделювання впливу «шоків» на фінансову безпеку макроекономічних систем, розв'язанням проблем підвищення ефективності політики забезпечення фінансової безпеки макроекономічних систем.

Результати наукового дослідження, проведеного Полянським В. О., впроваджені в діяльність компаній ТОВ «СОФТВЕА-ЕКСПЕРТ» та ТОВ «РАЙЗ 19». Їх використання в діяльності компаній підтверджено довідками про впровадження № 14 від 15 жовтня 2020 р. та № 01/02/22 від 10 лютого 2022 р. відповідно.

Теоретико-практичні результати дисертаційного дослідження також впроваджені у навчальний процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця під час викладання дисциплін «Методи економіко-статистичних досліджень», «Методи та моделі DATA SCIENCE», «Економетрика-2» (довідка № 22/88-02-28 від 19.07.2022 р.).

6. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні наукові положення дисертації відображено у 9 наукових працях, з яких 3 – одноосібні статті у наукових фахових виданнях України; 1 стаття - у періодичних наукових виданнях, проіндексованих у базах даних

Web of Science Core Collection та/або Scopus; 1 стаття - в наукових періодичних виданнях інших держав (країн ЄС); 4 – матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, в тому числі у країнах ЄС. З огляду на це апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація здобувача включає анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки, останні містять копії довідок про практичне використання результатів дослідження в діяльності підприємств та навчальному процесі. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами моделювання. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

Наукові результати проведених досліджень опубліковані у фахових виданнях.

8. Академічна доброчесність

Робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Аналіз дисертації та наукових публікацій, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не дає підстав констатувати допущення здобувачем порушень академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи загальний достатній рівень обґрунтованості теоретичних і методичних положень дисертаційної роботи, її цілісність та логіку викладу матеріалів, разом з тим можна зробити декілька зауважень і звернути увагу на дискусійні положення дисертаційної роботи Полянського В. О.:

1. Під час аналізу існуючих підходів до моделювання впливу «шоків» на безпеку макроекономічних систем у п. 1.3 здобувач здебільшого орієнтувався на наукові праці авторів країн, що розвиваються (стор. 85-86). Доцільно було б здійснити більш повний огляд наукових робіт вчених розвинутих країн, провести порівняльний аналіз концепцій забезпечення національної безпеки.

2. Наголошуючи на теоретико-практичній цінності запропонованого автором концептуального підходу та комплексу моделей оцінки впливу «шоків» на фінансову безпеку макроекономічних систем (стор. 93-95), слід зазначити, що бажано було доповнити концептуальну схему дослідження модулем прийняття рішень, що дозволило б уточнити напрями адаптації стратегії забезпечення фінансової безпеки в існуючих умовах.

3. Слід зазначити, що порівняння якості розпізнавання кризи під час побудови композитного індексу невизначеності (Composite Uncertainty Index) за допомогою методу головних компонент (стор. 138-144) здійснюється на підставі таких індикаторів як St. Louis FED FSI, Kansas City Fed FSI, індекс валютного тиску (стор. 135-137, стор. 144). Бажано було б більш повно обґрунтувати, чому ці індекси розглядаються як «еталонні»?

4. Під час формування системи індикаторів фінансової безпеки (табл. 3.2) автором використано частотний аналіз наукової літератури (стор. 151-152). Бажано було б розглянути альтернативні підходи щодо фільтрації системи індикаторів.

Однак зазначені зауваження не зменшують значущості отриманих результатів дослідження та не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційної роботи.

10. Загальний висновок

Дисертація Полянського Владислава Олександровича являє собою завершену наукову працю, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують актуальну науково-практичну задачу моделювання оцінки впливу «шоків» на фінансову безпеку

макроекономічних систем.

Дисертація виконана на достатньо високому рівні, за змістом та оформленням робота відповідає вимогам Міністерства освіти та науки України.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем наукові завдання вирішені, мету дослідження досягнуто. Основні положення дисертації, що задекларовані здобувачем, містять елементи наукової новизни, рівень яких визначено коректно.

Наукові положення, висновки та рекомендації обґрунтовані, аргументовані, містять елементи наукової новизни та пройшли необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача знайшли відображення всі основні положення дисертації.

Робота відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ №44 від 12.01.2022 р., а її автор, Полянський Владислав Олександрович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор
кафедри економічної кібернетики
і системного аналізу
Харківського національного
економічного університету
імені Семена Кузнеця

Підпис засвідчую:

Вчений секретар ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Тетяна ШАБЕЛЬНИК

Оксана ПИСАРЧУК